

Nieuwe energie voor Europa.

Europees Verkiezingsprogramma 2024

— verkorte versie —

D66

Inleiding

In juni van dit jaar kiezen we een nieuw Europees Parlement voor vijf jaar. Wat D66 betreft is de Europese Unie aan het einde van die periode groener, welvarender en veiliger dan ooit tevoren. Europeanen zijn gezonder, want de natuur herstelt en mensen hebben overal toegang tot zorg, onderwijs en goed werk. Europa wordt het continent waar mensen zelf meer energie opwekken dan ze afnemen. Voor hen beweegt de energierekening naar nul euro. In de hele wereld draagt Europa bij aan leefbaarheid, welvaart en democratie. De krijgsmachten zorgen gezamenlijk voor vrede op het continent en in onze directe regio. De Europese Unie is in het jaar 2029 ook groter en hechter dan nu. Europese kiezers laten hun stem horen in een sterk democratisch bestuur. Mensen weten waarvoor ze in 2029 stemmen: voor een Europees Parlement dat in het hart van een democratische unie werkt aan een veilige en leefbare toekomst voor iedere Europeaan.

Het zijn grote ambities om in vijf jaar waar te maken. Maar ze liggen binnen het bereik van een Unie die bouwt op de kracht van bijna een half miljard Europeanen. De Europese Unie heeft al laten zien dat ze het verschil kan maken. Met gezamenlijke investeringen in een vaccin tegen Covid-19 en een gezamenlijk herstelprogramma voor de economische nasleep. Europa wist zich te verenigen tegen de inval van Rusland in Oekraïne. Samen ving we miljoenen Oekraïense vluchtelingen op en werden we razendsnel onafhankelijk van Russisch gas. Door solidair te zijn en samen te werken beantwoordt de Europese Unie problemen die op ons af komen (of waarmee we geconfronteerd worden).

Het Europa waar wij in geloven bestaat: een Europa dat grote dingen kan doen. We hebben gezien dat we boven onszelf kunnen uitstijgen, als onze Europese instellingen de vrijheid krijgen om te leveren. Een welkome opsteker, want sinds de vorige Europese verkiezingen staat Europa er beduidend minder goed voor. Onze regio kent grote instabiliteit en op het Europees continent zelf woedt oorlog in Oekraïne. Europa is nog altijd welvarend en kent een hoge levensstandaard, maar met name de Verenigde Staten en China lopen economisch en technologisch op ons uit. We zijn afhankelijker geworden van beide landen. Het vermogen van de Europese Unie om geopolitieke invloed uit te oefenen is daarmee afgenomen. Voorheen was de vraag: wie moeten we bellen als we Europa willen spreken? Morgen kan de vraag zijn: waar kunnen we Europa nog voor bellen? Ook binnen de Unie moeten we aan de slag. In een aantal landen hebben autoritaire leiders bewezen: de democratie en rechtsstaat kunnen kapot. Hun politieke vrienden zijn in heel Europa in opkomst. We staan dus voor de opdracht om vol overtuiging onze fundamentele rechten en vrijheden te verdedigen.

De Europese Unie heeft vaker bewezen dit soort negatieve ontwikkelingen om te kunnen buigen. Door niet alleen te blijven samenwerken, maar ook nauwer samen te werken. Het is hoog tijd dat Europa weer een sprong voorwaarts maakt. We hebben gezien dat het anders kan; nu gaan we het ook anders doen. Daarom schaffen we de nationale veto's af, die autoritaire

leiders beschermen en de daadkracht doen verdampen. We worden slagvaardiger, in plaats van afhankelijk van de laagste gemene deler onder nu zevenentwintig landen. Of we hebben gezamenlijk invloed, of we zijn verdeeld onmachtig. Een verenigd Europa maakt ons allemaal sterker, terwijl een verdeeld Europa geopolitiek stuurloos is.

Onze Unie rust niet alleen op lidstaten, maar ook op mensen. Daarom versterken we de macht van burgers, met het Europees Parlement in het middelpunt van de Europese democratie. Voor een Europa waar je stem als Europeaan echt telt. Ons Europees Parlement controleert een Europese Commissie met daadkracht en onafhankelijkheid. De Europese begroting groeit mee met onze ambities en past zich aan op de hedendaagse uitdagingen. We staan, kortom, voor een versterkt en verenigd Europa. Zo'n Europa heeft het in zich om niet alleen een economische supermacht te zijn, maar ook een groene, technologische en democratische supermacht.

We zetten onze verenigde kracht aan het werk voor een rechtvaardige, groene en innovatieve Europese samenleving. D66 wil als zelfstandige geopolitieke speler de meerwaarde van Europa veiligstellen en versterken. Als democratisch bolwerk, waar sociale zekerheid hand in hand gaat met de vrije markt én met tegenmacht tegen te machtige multinationals. We willen dat Europa de beste en schoonste plek is om te leven, waar we investeren in onderwijs en mobiliteit: dat geeft mensen vrijheid. We willen dat de Europese Unie een positieve invloed heeft op de wereld waar we immers zelf deel van uitmaken. Hoe beter het daarmee gaat, hoe beter het met ons gaat. We staan voor ons ideaal van een wereld vrij van oorlog, dictatuur, honger, armoede en de gevolgen van klimaatverandering.

We hebben het in ons om ook toekomstige generaties te laten genieten van de verworvenheden van Europese samenwerking. Dat werk begint nu: vrij en democratisch bouwen aan welvaart en welzijn in een schone wereld. Ons ideaal voor Europa.

Fundamenten voor een vrij, rechtvaardig en democratisch Europa

Europa, dat zijn wij. D66 staat voor een democratisch Europa, waarin burgers een stem hebben op alle niveaus: van de plek waar ze wonen tot het nationale en Europese beleid. Want het is aan ons om Europa vorm te geven. De democratische rechtsstaat en respect voor mensenrechten vormen hierbij het fundament. In Europa hebben burgers gelijke rechten en een stem in de democratie. De kans om in vrijheid en veiligheid het beste uit het leven te halen. Dat is het Europa waar D66 elke dag aan werkt.

Dat vraagt dat we onze rug rechten en trots vol voor de Europese waarden staan. Regeringen in lidstaten als Hongarije hollen de democratie en de rechtsstaat uit, terwijl de rest van Europa toekijkt. Autoritaire leiders zaaien haat en verdeeldheid om hun eigen macht veilig te stellen. Dat doen ze ten koste van bijvoorbeeld de lhbti+-gemeenschap, van de veiligheid van migranten en van respect voor mensenrechten en het vrije publieke debat. Ondertussen vormen corruptie, grensoverschrijdende criminaliteit en terrorisme een blijvende dreiging voor onze veiligheid.

Voor een vrij, rechtvaardig en democratisch Europa moet het fundament op orde zijn. We hebben de keuze om vorm te geven aan onze eigen toekomst, door de Europese democratie, de rechtsstaat en de grondrechten te versterken. Dit doen we niet alleen door het Europees Parlement de rechten te geven van een volwaardige volksvertegenwoordiging. We zorgen ook voor directe inspraak van burgers en graven kanalen naar de macht voor jongeren en toekomstige generaties. Nationale ministers en regeringsleiders leggen in nationale parlementen verantwoording af voor de afspraken die zij in Brussel maken. We geven de Europese Unie de instrumenten om onze rechtsstaat en waardengemeenschap te beschermen, tegen autoritaire regeringen en criminelen. Lidstaten die structureel over de schreef gaan, nemen we het stemrecht af en sluiten we uit van besluitvorming.

Werken aan een vrije, rechtvaardige en democratische toekomst kan niet zonder een ambitieuze begroting. Begroten is een belangrijk democratisch middel. Daarom zijn Prinsjesdag en andere begrotingsdagen in Europa zulke belangrijke democratische tradities. In Europa moet de begroting een volwassen instrument worden, met eigen middelen en regelmatige controle en aanpassing. Waar we nu €300 miljard besteden aan het gemeenschappelijk landbouwbeleid, wil D66 dit geld ook inzetten voor een groene, digitale en sociale toekomst. Lidstaten moeten de ruimte krijgen om noodzakelijke investeringen te doen in de klimaattransitie en duurzame landbouw en in sterke sociale voorzieningen, zoals het onderwijs en de zorg. We versterken de Europese begroting door grensoverschrijdende activiteiten gezamenlijk te belasten. En ook hier versterken we de Europese democratie: het Europees Parlement stemt jaarlijks over zowel de Europese uitgaven als de inkomsten.

Onze inzet:

- Een **sterk Europees Parlement**. Bij de volgende Europese verkiezingen kun je ook op een kandidaat uit een andere lidstaat stemmen.
- Om de Europese Unie slagvaardiger te maken, **schaffen we veto's af**.
- Een Europa als de **bewaker van de democratische rechtsstaat**, waarin lidstaten die afglijden hard worden aangepakt.
- Een sterker Europol, Eurojust en Europees Openbaar Ministerie om **grensoverschrijdende criminaliteit en terrorisme gezamenlijk aan te pakken**.
- **Een nieuwe Europese antidiscriminatiestrategie** met aandacht voor verschillende vormen van discriminatie en ongelijkwaardige behandeling. We **versterken de positie van fundamentele mensenrechten**.
- Een **moderne en ambitieuze Europese begroting** voor een groene, digitale en sociale toekomst.

De grote transities

Als Nederland op 6 juni 2024 naar de stembus gaat voor de Europese verkiezingen, zijn we nog niet halverwege het jaar. Nederland heeft dan al haar Earth Overshoot Day achter de rug: de dag waarop we meer van de aarde nemen dan dat het kan geven. We weten dat alle signalen op rood staan. Iedereen merkt de effecten van klimaatverandering, of het nou gaat om bosbranden, droogte, hittegolven of overstromingen. Toch blijkt het moeilijk om de keuzes te maken die echt nodig zijn. Een systeem loslaten dat heel lang heeft gezorgd voor blinde voorspoed; dat doet pijn. Maar als we keuzes nog verder uitstellen, zullen de kosten voor de samenleving vele malen hoger uitvallen. Mensen weten dat ook: ze maken al keuzes voor duurzamere alternatieven, slimmer gebruik van regenwater, koelere bebouwing en minder energie of plastic. Het gevoel van urgentie moeten we benutten. D66 durft wél te kiezen. Voor een systeem waarin economie en ecologie hand in hand gaan. Waar innovatie – ook sociaal – en groen ondernemerschap duurzaamheid aanjagen. Waarin we de impact op natuur en samenleving nadrukkelijk meewegen en als basis nemen. Waarin brede welvaart en welzijn voor iedereen centraal staat.

De Europese Unie is fundamenteel om ons welzijn te bewaken en onze welvaart te bevorderen. Wereldwijd is er een stille wedloop aan de gang. De VS en China pompen enorm veel geld in hun economie van morgen en zorgen ervoor dat ze zo goed mogelijk voorbereid zijn voor toenemende klimaatverandering en schaarste. De ontwikkelingen die daarmee gepaard zijn gigantisch; denk bijvoorbeeld aan de ontwikkeling van elektrische auto's, computerchips of duurzame industriële infrastructuur. De EU kan niet vastgeroest blijven in het verleden, zeker niet wanneer onzekerheden toenemen in een veranderende wereld. Gelukkig liggen de kansen – nu nog – voor het oprapen. Maar dan moeten we wel samenwerken en binnen Europa elkaars krachten bundelen.

De schaal van de transities kunnen we namelijk alleen realiseren op Europees niveau. De lat moeten we daarbij hoger leggen. Met de Green Deal heeft de Europese Unie laten zien dat we bijzondere dingen kunnen realiseren, als we samenwerken en blijven vasthouden aan wat ons verbindt in plaats van uit elkaar drijft. En de groene transitie biedt volop kansen en mogelijkheden, als deze rechtvaardig en sociaal is. Als de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen. Als de mensen in de meest kwetsbare posities ondersteuning krijgen. Als vervuilende multinationals meebetalen aan verduurzaming, want zij hebben het meest profijt van het fossiele tijdperk. Als we structureel en strategisch investeren, innovatieve, groene ondernemers steunen en de kracht van diversiteit omarmen als concurrentievoordeel. Als we duidelijke Europese regels maken en eerlijk beprizen, zodat de vervuiler betaalt en hergebruik rendabel is. Als groen de norm is en iedereen mee kan doen.

De strijd voor een groene, innovatieve Europese toekomst gaat hand in hand met de digitale transitie. Zowel de ontwikkeling van nieuwe digitale technologie, als kunstmatige intelligentie

gaat razendsnel. D66 wil de kansen van nieuwe technologie grijpen. Kunstmatige intelligentie kan bijdragen aan een duurzame landbouw, meer biodiversiteit en snelle opwekking van groene energie. Tegelijkertijd kan de digitale transitie ook juist de klimaatcrisis erger maken, doordat het veel water en energie kost om technologie te ontwikkelen. Daarom zetten we klimaatneutraliteit centraal in de ontwikkeling van nieuwe digitale technologie.

Ook de digitale transitie slaagt alleen als ze eerlijk en rechtvaardig is. Daarom wil D66 een digitale toekomst waarin vrijheid, gelijkheid en democratie boven de bedrijfswinsten van Big Tech staan. We vergroten de digitale verbondenheid binnen Europa en zorgen dat iedereen meekomt in de digitale toekomst van Europa. We roepen de handel in persoonlijke gegevens een halt toe en maken een vuist tegen de verslavende algoritmes van sociale mediaplatforms. We herverdelen de opbrengsten van Big Tech door winsten te belasten. Samen met de innovatieve kracht uit het bedrijfsleven bouwen we een veerkrachtige digitale economie waarin de creativiteit van start- en scale-ups wordt benut.

Hoe de Europese Unie vormgeeft aan de digitale transitie, bepaalt ook mede de toekomst van haar positie in de wereld. Voor D66 is de ambitie dat de Europese Unie in 2035 koploper is in de ontwikkeling van eerlijke, rechtvaardige en duurzame kunstmatige intelligentie.

Onze inzet:

- In 2040 is Europa klimaatneutraal en **in 2050 klimaatpositief**. Vanaf 2045 is het gebruik van fossiele brandstoffen verboden.
- Om bedrijven te helpen met deze transitie komt er een Europees fonds om de productie van **groene en circulaire producten** te stimuleren.
- In 2030 is ten minste 30 procent van alle land- en zeegebieden hersteld. In 2050 zullen alle **ecosystemen** in Europa in goede staat hersteld zijn.
- Om volwaardig deel te nemen aan de maatschappij en je mening vrij te kunnen uiten, is toegang tot het internet voor iedereen essentieel. Het **recht op internet** wordt daarom expliciet vastgelegd als mensenrecht.
- Een **klimaatneutrale landbouw in 2040**. EU-landbouwsubsidies worden voortaan expliciet ingezet om de transitie naar duurzaamheid te helpen versnellen. Een vitaal landschap, een leefbaar platteland en biodiversiteit staan daarbij centraal.
- In Europees verband werken we aan een hogesnelheidsnetwerk tussen alle belangrijke stedelijke regio's en investeren we in internationale spoorverbindingen.

Een sociaal Europa als motor voor brede welvaart

De vrijheid om een goed leven op te bouwen en vorm te geven. Dat is de belofte die de Europese Unie en de lidstaten maken aan iedere Europese burger. Om een goed inkomen te kunnen verdienen, met goed en stabiel werk. Om plannen te kunnen maken voor de toekomst, bijvoorbeeld door jezelf om te scholen. Om te leven in een Europa waar de fundamenten voor een waardig bestaan op orde zijn. Ongeacht waar je woont, wie je bent of wat je achtergrond is.

Die belofte is vandaag niet voor iedereen ingelost. Heel lang betekende een stijgende collectieve welvaart dat ook ieder individu daar beter van werd. Dat is sinds een jaar of vijftien niet meer het geval. De stijgende welvaart is ongelijk verdeeld. Door ongelijke sociale rechten en uitsluiting leven veel Europeanen in onzekerheid. Vooral sinds de laatste financiële crisis is de sociale ongelijkheid in Europa groter geworden: inkomens- en vermogensverschillen binnen en tussen landen, regio's en groepen op de arbeidsmarkt zijn gegroeid. Ongeveer één op de vijf Europeanen leeft in armoede. Dat zijn bijna 100 miljoen mensen. Ook voor ongeveer één op de tien werkenden in de Europese Unie geldt dat ze niet kunnen rondkomen. Praktisch geschoolde werknemers en minder productieve bedrijven verliezen aansluiting op een arbeidsmarkt die snel verandert. En terwijl veel lidstaten kampen met krapte op de arbeidsmarkt, heeft niet iedereen dezelfde toegang tot scholing en onderwijs. Tegelijkertijd hebben jarenlange bezuinigingen in heel Europa publieke voorzieningen verzwakt.

De Europese Unie is meer dan een economische unie. D66 wil dat iedereen profiteert van Europese samenwerking en dat sociaaleconomische vooruitgang het leven van alle Europeanen beter maakt. Dat vraagt om een grotere rol van Europa in het sociale domein: om een sociale Europese Unie, waarin elke lidstaat goede publieke voorzieningen en sociale zekerheid kan bieden. Gezamenlijke afspraken en investeringen zijn nodig om de toename van sociale ongelijkheid te keren. Zo is de Europese Unie niet alleen de hoeder van de interne markt, maar brengt ze zekerheid voor diegenen die het nodig hebben. Met een sterke Europese pijler van sociale rechten kan Europa investeren in de arbeidsmarkt, kinderopvang en het beroepsonderwijs van lidstaten. Europese sociale rechten en regelgeving bewaken in heel de Unie een goed loon en goede arbeidsvoorwaarden voor werkenden, ook wanneer ze (tijdelijk) in een andere lidstaat aan het werk zijn. In tijden van crisis ondersteunen we nationale socialezekerheidsstelsels met een Europees fonds. Zodat we niemand in Europa laten vallen. We zijn ten slotte één familie.

Onze inzet:

- Nationale socialezekerheidsstelsels **herverzekeren we samen** binnen de Europese Unie. Zo kunnen we mensen beschermen in tijden van crisis.
- Een modern en hervormd **cohesiebeleid** dat bijdraagt aan kleinere verschillen tussen regio's in de hele Europese Unie en innovatie, duurzaamheid en inclusie sterker maakt.
- Goedkopere en beter beschikbare medicijnen en medische hulpmiddelen door Europees op te treden **tegen de macht van farmaceutische industrie**, en door te investeren in de Europese productie.
- Investeren in het culturele erfgoed in Europa en bescherming van de **rijke diversiteit aan kunst en cultuur**.
- Een **verplichte minimale stagevergoeding** in de hele Europese Unie.

Een geopolitiek sterk Europa voor vrijheid, democratie en veiligheid

Europa staat van oudsher voor vrijheid, democratie en veiligheid. Opkomen voor de mensenrechten en eerlijke handel, vanuit de overtuiging dat er uiteindelijk meer zaken zijn die ons binden in de wereld dan onderscheiden. Die overtuiging heeft de afgelopen jaren flinke deuken opgelopen. We zijn met onze neus op de feiten gedrukt: het vredesdividend is weg en onze economische afhankelijkheid is blootgelegd. Te lang hebben we ons als Europa afhankelijk gemaakt van Rusland voor onze energie, van China voor onze grondstoffen en van Amerika voor onze veiligheid. In dat speelveld is Nederland een kleine speler, maar als Europa hebben we enorme veerkracht getoond door eensgezind samen te werken.

In deze woelige wereld zijn onze waarden onze belangen. Alleen door onze waarden consequent als uitgangspunt te nemen, werken we aan een wereld die welvarend en veilig is voor iedereen. Juist daarom is het zaak dat Europa zowel economisch als geopolitiek weer een invloedrijke speler wordt op het wereldtoneel. Alleen zo kunnen we daadkrachtig werken aan problemen als klimaatverandering of schendingen van mensenrechten. Maar dat kan Europa alleen als het ook de instrumenten krijgt om daadkrachtig en slagvaardig op te treden. Alleen dan kan Europa haar invloed ook echt te gelde maken.

Open strategische autonomie staat voor D66 daarbij aan de basis van het Europese buitenland- en veiligheidsbeleid. Dit betekent dat de Europese Unie en haar lidstaten op essentiële gebieden zoals defensie zelfvoorzienend moeten zijn. Maar ook dat Europa de grote opgaven van deze tijd – digitalisering en klimaatverandering – door kan maken zonder afhankelijkheid van autoritaire landen. Dit betekent niet dat Europa zich terugtrekt in haar eigen schulp. Handel en internationale samenwerking blijven belangrijk voor het welzijn en de welvaart in Europa en kunnen bijdragen aan een duurzame en eerlijke wereld. Dit vraagt een Europa dat durft te kiezen voor een consistent buitenlandbeleid, waarbij mensenrechten en internationale verdragen altijd het uitgangspunt zijn.

In de afgelopen 80 jaar is Europa van een samenwerking van 6 landen uitgegroeid tot een Unie van 27 lidstaten. De uitbreiding van de Europese Unie is de succesvolste manier gebleken om democratische waarden uit te dragen en welzijn en welvaart voor alle Europeanen te vergroten. Zowel bestaande lidstaten als nieuw toegetreden lidstaten zijn erop vooruitgegaan. Verdere uitbreiding versterkt de geopolitieke positie van de Unie, versterkt de democratische bewegingen in de kandidaat-lidstaten en vergroot de brede welvaart.

Om onze veiligheid en vrijheid te garanderen, is het zaak dat we verregaand samenwerken op het gebied van veiligheid en defensie. Te lang zijn we voor onze veiligheid afhankelijk geweest van derden, terwijl Rusland onze vrede bedreigt. Voor D66 betekent dat investeren in onze eigen verdediging waardoor we onze eigen broek kunnen ophouden. Daarom zijn in Europa bindende afspraken nodig over de versterking van de Europese defensiekracht, voor de eenwording van de Europese defensiemarkt en voor een collectieve Europese verdediging binnen de NAVO. Wij Europeanen kunnen niet naïef zijn en moeten ons voorbereiden op cyber- of fysieke aanvallen vanuit Rusland of andere autocratische regimes. Een Europa dat zich kan verdedigen is de beste garantie voor een veilig Nederland.

Het zijn van een hoeder van vrijheid en democratie betekent ook de bereidheid om een veilige haven te zijn voor diegenen die door oorlog of geweld bedreigd worden. Dat vraagt om een humanaan vluchtelingenbeleid, een stabiele en robuuste opvangketen met eerlijke verdeling over de lidstaten en meer veilige routes.

Als economisch blok sluiten we eerlijke en duurzame handelsverdragen om welvaart, welzijn en werkgelegenheid in Europa en elders te bevorderen. Met een eensgezinde Europese stem in het buitenland treden we op tegen territoriale agressie, onderdrukking van minderheden en mensenrechtenschendingen. En om te voorkomen dat we door andere landen worden gechanteerd, investeren we in cruciale Europese industrie en innovatie.

Onze inzet:

- We schaffen de veto's voor het Europese buitenlandbeleid af en maken werk van een permanente **zetel voor de Europese Unie in de VN-Veilighedsraad**. Als Europa spreken we zoveel mogelijk met één stem en dragen daarbij consistent het belang van mensenrechten en internationale verdragen uit.
- Kandidaat-lidstaten bieden we de mogelijkheden om **stapsgewijs toe te treden**. Met een **status als waarnemer** kunnen kandidaat-lidstaten alvast betrokken worden bij Europese besluitvorming en stimuleren we het enthousiasme om te blijven werken aan de noodzakelijke hervormingen zoals verwoord in de criteria van Kopenhagen.
- We werken toe naar een **Europese Defensie Unie** door verdergaand samen te werken, te durven specialiseren en gezamenlijk te investeren in onderzoek en innovatie en een Europese defensie-industrie.

- **Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen** wordt de norm voor alle Europese bedrijven, zodat ook internationaal rekenschap wordt gegeven aan mensenrechten, arbeidsomstandigheden, dierenwelzijn en een schoon milieu. Ons verdienmodel als handelsland wordt zo toekomstbestendig.
- Een **humaan asiel- en migratiebeleid**, waarbij we meer grip krijgen op migratie door onder andere het invoeren van veilige en legale vluchtroutes naar Europa.